

FESSLER HATÁSA KISFALUDY KÁROLYRA.

Az Irodalomtörténeti Közlemények ez évi folyamának 2. füzetében Kisfaludy Károly »Zách Klára« című eredeti hazai drámájáról állítottam s párhuzamos idézetekkel bebizonyítottam, hogy a dráma fenmaradt alakjában nem készülhetett Bécsben 1812-ben, a hogy Toldy és Bánóczi állítják, — hanem, hogy Kisfaludy Károlynak e drámáját később, 1817 után Pesten írta Fessler Magyarok Története nyomán.

Emez állításomat utólag még két adattal bizonyíthatom.

Kisfaludy maga állítja e drámájáról, hogy a fehérvári színház számára (bücsüelőadásul) átdolgozta (1819-ben), sőt azt is megmondja, hogy a censura eltiltotta. Ezt bizonyítja Kisfaludy Károlynak (Bánóczitól a sajtó alá rendezett) minden munkáiban a következő jegyzet is: M. S.-ben¹ a censura számára készült szép füzött másolat van, melynek végén ez áll: »Da das vorliegende Stück zur Aufführung in Ofen oder Pesth bestimmt; so ist dasselbe auch der dortigen Localcensurbehörde zur Amtshandlung vorzulegen. Von der k. k. Polizeihofstelle. Wien, den 5. Jun 1819.« — Aláírás olvashatatlan.

E jegyzetnek német nyelven irt részéből azt következtethetjük, hogy Kisfaludy ki akarta kerülni a pesti censurái hivaltal, mert sejtette, hogy itt nem kap reá engedélyt. Azonban így sem kerülhette el sorsát.

A jegyzet azonban nem mondja meg, hogy a dráma mostan ismert alakjában 1819-ben készült, csak annyit mond, hogy a drámát ez alakjában a bécsi censurái hivatal 1819-ben az engedély elnyeréseért a pesti censurái hivatalhoz utasította. Azonban a jegyzet Kisfaludy egy másik művének tekintetbe vételével bizonyíték arra, hogy Kisfaludy Fesslerrel való megismerkedése után írta vagy dolgozta át e drámáját. Ama másik mű a költőnek Tihamér című elbeszélése.

Ezt a művét a költő 1824-ben írta s benne a IV. szakaszban röviden megtalálhatjuk a Záchok történetét. E kis részlet azonos a Zách Klárában foglaltakkal, de azonos Fesslerrel is, a mit legjobban fog bizonyítani az alábbi párhuzam:

Tihamér: IV. szakasz.

Fessler: III, 115—120.

Károly király, Lajos atyja udvarában élt Zács Feliczján, büszke,

Unter den Hofbeamten hatte der König den bejahrten Rittersmann

¹ Az Akadémia kéziratárában (M. Irod. Levelezések 217 sz.) levő, Kisfaludy Károly életére vonatkozó legfontosabb kéziratgyűjteményt nevezi így Bánóczi.

nemes, kemény erkölcsű férfiú: előbb a híres zendítő Trencsényi Máté párthive, később Károly meghitt tanácsosa. Ennek ritka szépségű leánya, Klára, udvarnokszűz gyanánt szolgált Erzsébet királyné mellett. Kázmér, a királyné öcsese, utóbb lengyel király, Visegrádon mulatván szerelemre gyuladt Klára iránt, s minthogy vétkes indulatja meg lón vetve, erőszakkal töré le a virágot, mely sorsára nézve alatta, érdemére nézve sokkal felette tündöklött.

Tudva lévén, hogy a királyné öcscsét határtalan szereté, s hogy Klára mindig társaságában élt, a felingerült atya a királynét tartá az alacson tett eszközének s vizsgálatlanul, boszujától örülésig ragadtatva dühösen rohan a palotába, hol a király önnönivel ebédnél ült; a királyné jobb kezének négy ujját elvágja, a hitvesét védő király karját megvértzi, azután Lajos és András nevendék hercegekre sujtá halálos vasát; de minekelötte vak szándéka teljesülhetne, az oda siető udvarnoktól megöletik. Zács egyetlen fia hív szolgájával el akarván szökni, megfogatik s lófarkon hurczoltatva irtatik ki az életből.

Az eddigi történet Felicián irtózatossá tettével s a királyi házhoz kötelező jobbagyi hűség megszegtével mentegethetni; de az akkori birák szégyenét, kik hizelkedéstől vezéreltetve az utóbbi ítéletet hozzák, semmi idő nem moshatja le. A szerencsétlen, ártatlan, oly rúttal megbántott Klára megfogatik, orrán, ajkain, kezein megcsonkítva, félholtra lóra köttetik s az utczákon szerte vonczoltatva kínok közt ezen kiáltásra kényszerítették: »Igy járjon a király megtámadója!« Zebának, Zács idősb leányának, bár nem is sejté atyja vétkét, Léván feje véte-

Felician Zah, ehemaligen Parteygänger des Trencsiner Grafen Matthäus, durch besondere Achtung und vorzügliches Vertrauen ausgezeichnet... Von seinen zwei Töchtern, Seba und Clara, war erstere mit dem edeln Herrn Kopay vermählet, letztere von seltener Schönheit, Anmuth und Züchtigkeith, Hoffräulein der Königin. Caisimir... verfolgte die liebe Jüngfrau mit sträflicher Leidenschaft; da alle seine Künste vereitelt, seine lasterhaften Anträge mit edler Verachtung zurückgewiesen wurden, verwickelte er kurz vor seiner Rückreise nach Polen durch mancherley Ränke das ehrbare Hoffräulein in Umstände, aus welchen es seiner Gewalt nicht mehr entrinnen konnte. Die schändliche That wurde begangen, . . . Die bitteren Klagen der gewaltsam entehrten Tochter entflamnten den Vater zu äusserster Wuth. Es war allgemein bekannt, dass die Königin ihren Bruder mit ungemeiner Zärtlichkeit liebte; auf sie warf Felician den Verdacht gefälliger Kuppeley; an ihr beschloss er seiner Tochter und seines Geschlechtes Schändung zu rächen. Die Art und Weise, wie er dabey zu Werke gieng, zeigt, dass Raserey alle Besonnenheit und Ueberlegung in ihm erstickt hatte; und gestattet durchaus nicht, ihm irgend einen andern Antrieb, als Rache für seiner Tochter vernichtete Ehre, unterzuschieben.

. . . stürzt der tiefegekränkte Vater wüthend in den Speisesaal, wo die königliche Familie heimlich an Tafel sass; er ziehet den Säbel, hauet auf die Königin ein und trennet vier Finger vor ihrer rechten Hand, womit sie den Streich aufhalten wollte. Der König wirft sich dazwischen, und wird an der Hand

tik s Kopai, ennek férje, legott éhen múlik ki a tömlöczben. De hogy fejedelmi bűnös ellen egy tanú, egy vád se maradjon fenn, Zácsnak minden ívadéka harmad iziglen hóhérpallosra, többi rokon vérsége pedig örökös szolgaság, s birtokvesztésre íteltetik.

verwundet. Felician schwinget den Säbel über die unmündigen Kinder Ludwig und Andreas; ihre Erzieher... entreissen sie der Gefahr... Sein einziger Sohn und dessen treuer Diener auf der Flucht eingeholt, an Rossschweife gebunden, durch die Strassen geschleift, bis sie ihr Leben aushauchten, . . . Was bisher geschah, lässt sich durch die ersten Aufwallungen des Abscheues vor Felician's That entschuldigen; was aber folgte, war überlegte, vorsätzliche That, nicht des Volkes, des Pöbels, sondern edler Herren und Machtgeber, deren sträflicheres Verfahren, als die Raserey Felicians war, der König hindern konnte, und auch musste. Allein mit seiner Zulassung, denn nur dadurch konnte es geschehen, wurde die unglückliche Clara, die gerechte Anklägerin Casimirs, ergriffen, an Nase, Lippen und Händen verstümmelt, halbtodt auf ein Pferd gesetzt, durch die Stadt geführt und gezwungen auszurufen: »So ergehe es jedem, welcher sich an seinem Könige vergreift!« Felicians ältere Tochter, Seba, wurde enthauptet, ihr Gemahl Kopay musste im Gefängnisse des Hungertodes sterben: so forderte es die Ehre des Hofes, kein Ankläger oder Zeuge von der Schandthat des verwandten Königsohnes sollte übrig bleiben.

A párhuzamból kiviláglik, hogy a Tihamér e részlete is Fessler nyomán készült, de kiviláglik az is, hogy a költő a Zácsok történetét ugyanúgy tárgyalja itt, mint a drámában; s ebből meg az következik, hogy a drámát is Fessler után dolgozta fel. Mivel pedig Fesslerrel a költő csak 1817 után ismerkedett meg Pesten (különben Fessler III. kötete 1816-ban jelent meg) s a dráma a szóban forgó alakban a fenti jegyzet szerint 1819-ben már készen volt, kétségtelen, hogy Kisfaludy nem Bécsben s nem 1812-ben, hanem Pesten és 1817—1819 között írta vagy dolgozta át Zách Klára című drámáját.

DR. VISZOTA GYULA.